

PLANTES I GENT

ETNOBOTÀNICA GARRIGUENCA

L'etnobotànica és una ciència pluridisciplinària que té com a objecte d'estudi la relació entre les persones i les plantes amb la finalitat de preservar el coneixement tradicional com a patrimoni natural i cultural de la societat.

LES GARRIGUES

1.123,12 km² | 22.243 habitants | 19,80 hab/km²

La vegetació natural està dominada per boscos d'alzines i màquies (garrigues), que donen nom a la comarca. Durant les darreres dècades, aquest paisatge ha estat transformat per l'activitat agrícola, actualment en recessió.

METODOLOGIA

ENTREVISTES
SEMIESTRUCTURADES

68
ENTREVISTES

101
INFORMANTS

60 HOMES

41 DONES

RESULTATS PRINCIPALS

420 PLANTES
(TÀXONS)

99 FAMÍLIES
BOTÀNIQUES

IE = 23,47%
F_{ic} = 0,93
IE (noms populars) = 21,80%
IDF = 2,07

849 NOMS
POPULARS

196 PLANTES
MEDICINALS

168 PLANTES
ALIMETÀRIES

184 PLANTES AMB
ALTRES USOS

41 PLANTES NO MENCIONADES ANTERIORMENT EN ESTUDIS ETNOBOTÀNICS A CATALUNYA
I GRAN PRESENCIA DE PLANTES TÍPIQUES DE ZONES ÀRIDES.

USOS MEDICINALS

196

PLANTES
(TÀXONS)

1.741

RU

95,12%

MEDICINA
HUMANA

4,88%

MEDICINA
VETERINÀRIA

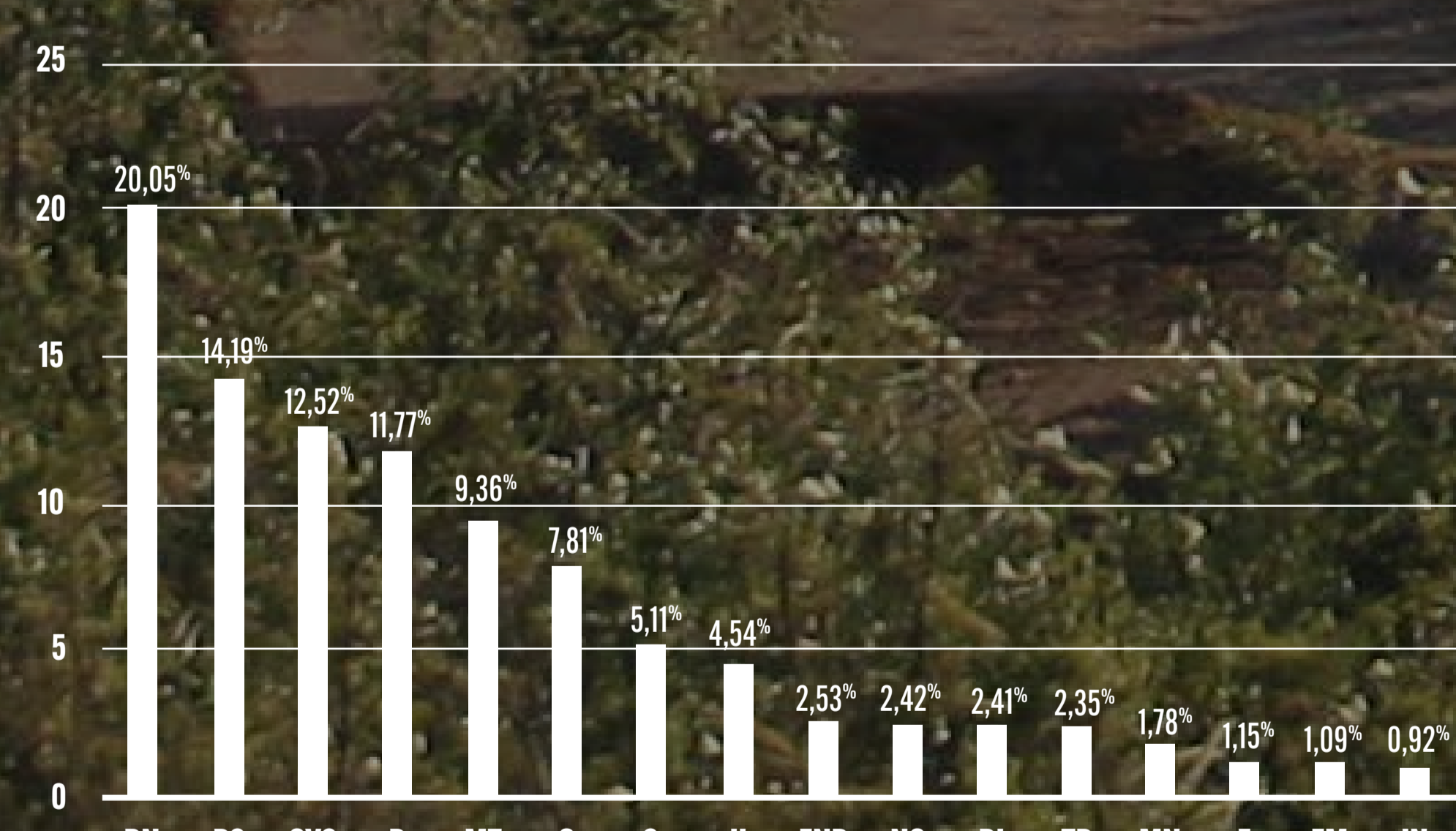
PM/I = 1,9

LES 10 PLANTES MÉS CITADES

NOM POPULAR (NOM CIENTÍFIC)	PART USADA	USOS (RU ≥ 3)	FORMA FARMACÈUTICA	TOTAL RU (%)
Timó (<i>Thymus vulgaris</i> L.)	Part aèria	Anticatarral. Antiinflamatori bucal. Antiinflamatori faringi. Antiinflamatori intestinal. Antisèptic extern. Antisèptic ocular. Estomacal. Expectorant. Salutífer. Vulnerari	Aerosol. Bany. Col·lutori. Gargarisme. Tisana	8,90
Olivera (<i>Olea europaea</i> L. subsp. <i>europaea</i> var. <i>europaea</i>)	Fruit. Fulla	Analgèsic. Antihelmíntic. Antihipertensiu. Antiotàlgic. Antipirètic. Laxant	Embrocació. Liniment. Tisana. Ús directe	5,11
Camamilla (<i>Matricaria recutita</i> L.)	Inflorescència	Antibacterià. Antidismenorreic. Antiinflamatori intestinal. Antisèptic ocular. Digestiu	Bany. Tisana	4,65
Ruda (<i>Ruta chalepensis</i> L. subsp. <i>angustifolia</i> (Pers.) Cout.)	Part aèria	Abortiu*. Antiasmàtic. Antineoplàstic. Coadjuvant del postpart*. Per als esquinços. Repel·lent	Tisana. Ús directe	4,65
Espernallac (<i>Santolina chamaecyparissus</i> L. subsp. <i>squarrosa</i> (DC.) Nyman)	Part aèria	Antiàlgic/Antiequimòtic/Antiinflamatori. Antiedematós. Antiinflamatori. Antisèptic bucal*. Antiulcerós. Cicatritzant. Per als esquinços. Vulnerari	Bany. Col·lutori	3,96
Te de roca (<i>Jasonia saxatilis</i> (Lam.) Guss.)	Part aèria	Anticatarral. Antihipertensiu. Litotríptic renal	Tisana	2,70
Marialluïsa (<i>Lippia triphylla</i> (L'Hér.) O.Kuntze)	Fulla	Antidismenorreic. Antiinflamatori intestinal. Digestiu. Tranquil·litzant	Tisana	2,13
Malva (<i>Malva sylvestris</i> L.)	Flor. Fulla. Part aèria	Anticatarral. Antiinflamatori intestinal. Antineoplàstic. Antitussigen. Laxant. Resolutiu	Emplastre. Tisana	2,13
Vinya (<i>Vitis vinifera</i> L.)	Fruit	Antiinflamatori / Dolor muscular. Antiinflamatori faringi. Per als esquinços	Bany. Emplastre. Ús directe	2,07
Romer (<i>Rosmarinus officinalis</i> L.)	Part aèria	Anticatarral. Antihipertensiu	Tisana	1,90

* Medicina veterinària; * medicina humana i veterinària

TRASTORNS MÉS CITATS

DN: trastorns del sistema digestiu i nutricionals
 PS: trastorns de la pell o del teixit subcutani
 CVS: trastorns del sistema cardiovascular i sanguini
 R: trastorns del sistema respiratori
 MT: trastorns del sistema musculoesquelètic i traumatismes
 G: trastorns del sistema genitourinari
 S: trastorns del sistema sensorial
 II: infeccions i infestacions

ENP: trastorns de l'embaràs, naixement o puerperi
 NC: no consta
 DI: dolor i inflamacions
 TR: tònic i restauratiu
 MN: trastorns mentals i del sistema nerviós
 E: enverinaments
 EM: trastorns del sistema endocrí i metabòlic
 IN: trastorns del sistema immunitari i neoplàsies

ALTRES EXEMPLES DE PLANTES CITADES COM A MEDICINALS:

Romer blanc (*Helianthemum syriacum* (Jacq.) Dum.Cours.)

Saiüc (*Sambucus nigra* L.)

Marreu (*Marrubium vulgare* L.)

ABREVIACIONS: RU: reports d'ús; PM / I: plantes medicinals per informant

■ USOS ALIMENTARIS

168
PLANTES
(TÀXONS)

1.705
RU

91,88%
ALIMENTACIÓ
HUMANA

8,12%
ALIMENTACIÓ
ANIMAL

PA/I = **1,66**

LES 10 PLANTES MÉS CITADES

NOM POPULAR (NOM CIENTÍFIC)	PART USADA	USOS (RU≥3)	TOTAL RU (%)
Timó (<i>Thymus vulgaris</i> L.)	Part aèria	Condiment. Sopa	4,34
Rosella (<i>Papaver rhoeas</i> L.)	Fulla. Part aèria	Amanit	4,05
Esbarzer (<i>Rubus ulmifolius</i> Schott)	Fruit	Beguda preparada amb aiguardent. Fresc. Mermelada	4,05
Olivera (<i>Olea europaea</i> L. subsp. <i>europaea</i> var. <i>europaea</i>)	Fruit. Fulla	Dessecat a l'aire*. Conservat en oli. Conservat en vinagre. Macerat en aigua	3,81
Ametller (<i>Prunus dulcis</i> (Mill.) Weeb.)	Fruit. Llavor	Beguda preparada amb aigua. Beguda preparada amb llet. Conservada en vinagre. Cuit en sucre. Cuit en oli. Dessecat a l'aire. Fresc. Torrat	3,81
Sajolida (<i>Satureja montana</i> L.)	Part aèria	Condiment	3,28
Lletsó (<i>Sonchus oleraceus</i> L.)	Fulla	Fresc	3,05
Arboç (<i>Arbutus unedo</i> L.)	Fruit	Fresc. Mermelada	2,93
Figuera (<i>Ficus carica</i> L.)	Fruit	Beguda preparada amb aiguardent. Dessecat a l'aire. Fresc	2,87
Lledoner (<i>Celtis australis</i> L.)	Fruit	Fresc	2,82

* Alimentació animal

ALTRES EXEMPLES DE PLANTES CITADES COM A ALIMENTÀRIES:

Saramenyera (*Pyrus spinosa* Forsk.)

Card (*Silybum marianum* (L.) Gaertn.)

Tenalletes de mel (*Cytinus hypocistis* (L.) L.)

■ BARREGES

260
PLANTES
(TÀXONS)

98
BARREGES
MEDICINALS

162
BARREGES
ALIMENTÀRIES

43 RECEPTES PER A CONDIMENTAR LES OLIVES

20 RECEPTES PER A ELABORAR RATAFIA

ABREVIACIONS: RU: reports d'ús; PA / I: plantes alimentàries per informant

■ ALTRES USOS

184 PLANTES
(TÀXONS)

1.269 RU

PAU/I = 1,82

LES 10 PLANTES MÉS CITADES

NOM POPULAR (NOM CIENTÍFIC)	PART USADA	USOS (RU $\geq$ 3)	TOTAL RU (%)
Canya (<i>Arundo donax</i> L.)	Inflorescència. Planta sencera. Tija	Ajuda a la llar. Cistelleria. Jocs i joguines. Maneig agrosilvopastoral	6,23
Olivera (<i>Olea europaea</i> L. subsp. <i>europaea</i> var. <i>europaea</i>)	Cendra. Fruit. Part aèria. Tija	Ajuda a la llar. Creences i pràctiques magicoreligioses. Elaboració de bastons. Obtenció de combustible: llenya	5,91
Lledoner (<i>Celtis australis</i> L.)	Llavor. Tija	Elaboració de bastons. Jocs i joguines. Maneig agrosilvopastoral	5,67
Botja (<i>Dorycnium pentaphyllum</i> Scop.)	Flor. Part aèria	Elaboració d'escombres. Obtenció de mel	4,10
Sempreviva (<i>Helichrysum stoechas</i> (L.) Moench)	Inflorescència. Part aèria	Ambientador. Creences i pràctiques magicoreligioses. Elaboració d'escombres. Elaboració de rams. Obtenció de mel	3,86
Argelaga (<i>Genista scorpius</i> (L.) DC. in Lam. et DC.)	Part aèria	Ajuda a la llar. Ajuda en la matança del porc. Obtenció de combustible: llenya	3,70
Granereta (<i>Mantisalca salmantica</i> (L.) Briq. et Cavill.) BCN 125420	Part aèria	Elaboració d'escombres	2,68
Bova (<i>Typha latifolia</i> L.)	Fulla. Part aèria	Elaboració de rams. Maneig agrosilvopastoral	2,60
Vesc (<i>Viscum album</i> L. subsp. <i>austriacum</i> (Wiesb.) Vollm.)	Part aèria. Tija	Creences i pràctiques magicoreligioses. Recol·lecció per a la venda. Ús cinegètic	2,52
Ametller (<i>Prunus dulcis</i> (Mill.) Weeb.)	Cendra. Flor. Tija	Ajuda a la llar. Obtenció de combustible: llenya. Obtenció de mel	2,44

S'han citat **onze plantes per a l'elaboració d'escombres**. Les més usades són la botja i la granereta, però també altres com el bruc (*Erica multiflora* L.), el mirambell (*Kochia scoparia* (L.) Schard.) o la ginesta borda (*Retama sphaerocarpa* (L.) Boiss.).

Escombres de botja i granereta

■ CONCLUSIONS:

Els resultats del present estudi revelen la persistència del coneixement etnobotànic a les Garrigues i la importància de cobrir els buits existents en el mostreig etnoflorístic dels territoris catalans. És important conservar el coneixement tradicional lligat a les plantes i donar-li el valor que es mereix, són les nostres arrels i això ens defineix com a persones i com a poble per a seguir avançant.

ABREVIACIONS: RU: reports d'ús; PAU/I: plantes amb altres usos per informant

AGRAÏMENTS:

Gràcies a totes aquelles persones que ens han obert les portes de casa seua i ens han explicat tot allò que sabien sobre les plantes. Gràcies per tot aquest tresor que ens ajuda a entendre una mica més com eren i com són les Garrigues i la seva gent, anys endarrere i actualment.

PUBLICACIÓ:

Gras, A., Vallès, J. & Garnatje, T. Filling the gaps: ethnobotanical study of the Garrigues district, an arid zone in Catalonia (NE Iberian Peninsula). *J Ethnobiology Ethnomedicine* 16, 34 (2020).

TESI DOCTORAL:

Gras, A. Dades etnobotàniques de Catalunya: Metanàlisi i bioprospecció. Universitat de Barcelona. Tesis doctoral. 2019.

